

la sala llarga (i II)

antònia abelló i filella

Dijous, 9 de maig de 1940

Dilluns, la Maria, a la visita i ràpidament, com hem après a parlar per aprofitar el temps, m'explicà un fet que els havia ocorregut aquell matí quan venien amb el tren.

Tots els familiars dels presoners es coneixen i es posen al mateix vagó; a les xarxes van els paquets de la roba i a terra els cistells del menjar, que així van més segurs. En un cistell ensopega un viatger. Tothom coneix també els familiars dels presoners. El senyor de l'ensopegada no és de la caravana de la dissort, i comença a despotricar contra "els rojos". Massa condescendents que som, diu, pel que fan, i pel que han fet, massa que els en donen a la presó, de menjar. I la filípica brutal, furibunda, contra els rojos puja de to, esgarrifant les dones i infants que porten els paquets als seus.

Es fa un silenci feixuc, al vagó, un silenci amenaçador. I el trenca una mare que té el fill a Pilats, que diu que no comprèn tant de mal contra els rojos, ja que ell també ho és.

Ni un tro espetegant en una tarda de sol a l'estiu no hauria fet als passatgers l'efecte que féu aquella rèplica. L'alludit explotà: ell roig! I abans de néixer que ja ho era, torna la mare. Llavors, l'excitació que domina al cridaire surt de nivell: que en arribar a Tarragona ja se'n parlaria d'aquest insult fet també a la seva mare, d'acusar-la de roja!

Les altres dones tremolen, pensen que aquell dia no podran visitar els seus ni els arribaran les cistelles.

"Procuri —torna la veu en aparença serena de la mare de l'empresonat— procuri tenir força glòbuls rojos a la sang, que si n'hi té de blancs... I mentre el valent, atabalat i rabiós que una pobre dona del poble se l'hagi rifat i el trac-trac-trac del tren va fent-se més lent, encara s'oeix la veu de "la mare d'un roig" que va dient: conservi els rojos, procuri tenir glòbuls rojos..."

* * *

L'abril de l'any passat vaig ser a Barcelona; vaig anar a visitar els pares d'en Xavier, un dels inconeguts del Batalló Pirinenc a qui jo escrivia. En Xavier feia el soldat a Badajoz. Des de Reus li vaig escriure: em contestà, content que jo "estigués bé"; quan en detindre'm li vaig tornar a escriure des de la presó, ja no n'he rebut resposta. Val més que cregui que no rebé la meva carta que no pas que no vol saber res d'una presonera.

Diumenge, 19 de maig de 1940

Tenia la intenció d'escriure un xic cada dia. Així, em pensava, podria aïllar-me amb mi mateixa una estoneta: evocar és tornar a viure. Però estic cansada. Això no pot ser, és clar, que amb la vida sedentària que porto pugui estar cansada, però ho estic. I per altra part no vull violentar-me en res que de mi depengui directament. Escriuré quan em semblarà! Però: per què escriure? Oh, si ho acabo de dir: per tornar a viure! I tornar a viure, per què? Més ben dit, evocar coses que ara, perdudes, fan tant de mal, per què voler-les evocar?

Ai, em faig un garbuix que ni jo no m'entenc!
Per què ploro, ara?

Per què hi sóc, ací, a veure? Què he fet per a tenir-me com una fera acorralada? Si no tinc ni el recurs de rebellar-me, de lluitar, ni de cridar, perquè si ho fes així, de sobte, "sense motiu", es pensarien que m'he tornat boja, i potser les monges dirien allò que van dir referint-se a aquella pobra malaguenya quan li agafà el primer atac, que li "tiréssim damunt una ferrada d'aigua"! I potser sí que a estones estic una mica boja, perquè aquesta mena de viure, aquest estar enterrada en vida, això és suficient per a trastocar el més sensat!

Una veu interna em diu que no vull veure la realitat, la raó i no sé quines rucades més. Quina raó? La del sabre aixecat i dels afusellaments i la d'aquest amuntegament a les presons?

Per què hi són tantes dones ací? Aquesta bona velleta que dorm al meu costat, té els dos fills perduts pel món, el marit s'ha quedat sol al poble. Li prengueren les terres i la mula. —No: fou "servició de recuperación"—, si bé ell, la mu l'havia comprada un any a Reus per la fira de Sant Jaume, però, és clar, els fills eren rojos, i la "recuperación" havia de ser per aquí, pels rojos, perquè encara que els rojos són (som) denigrants i tots els qualificatius més pejoratius, resulta que les coses del rojos són útils per a segons qui.

* * *

Han entrat dues noves companyes, que amb les famílies llurs marxaren amb la retirada, però allà les coses foren com foren per a la nostra gent, i elles dues optaren per tornar. Les detingueren, naturalment, i com que són d'un poble de l'encontrada, ací les han dut. A unes quantes ens pregunten que per què ens quedàrem, si bé després, en un incís, també ens diuen que potser és millor que no ens hàgim mogut, que encara que estem privades de llibertat, ens havem estalviat molta amargor, molta tragèdia...

Dissabte, primer de juny de 1940

Avui fa un any que sóc a la presó. També feia bon sol, com avui, una temperatura encalorada i el cel era llis...

Aquell matí, d'alguns masos vingueren veïns a desitjar-me "bona sort". Abans de marxar vaig posar a lloc segur "el més petit de tots" de la senyera estelada, que continuava presidint el nostre viure. I vaig donar una ampla mirada a tot: al piano, a les parets del mas, a l'aviram, als gossos, als arbres.

Vaig fer un petó a la Montserrat —a la mare no vaig gosar—. Em va semblar, en no fer-ho, que treia importància al fet de marxar. Camí enllà a tot anava dient adéu. Quan ho tornaré a veure?

Dimarts, 14 de juny de 1940.

Totes tenim menjar de casa, aquestes vuit o nou "pandillaires" de "la sala llarga", i si els matins anem al ranxo del cafè no és per a beure'ns-el precisament. Es clar que de cafè només en té el nom, perquè això que donen és un xic de malta rebaixat a l'u per mil, i sense sucre, naturalment, i té unes llunes boniques, vives, si bé no gaire grosses, s'ha de dir tot, i no sorgides, per cert, de la intensitat del cafè —suposant que la puresa del cafè fes llunes—, sinó perquè els cubells en què ens el porten, aquest diguem-ne cafè, són els mateixos en què més tard i demà i els dies abans ja, ens serveixen el ranxo del menjar —oh, què, no cal pas esverar-nos, em sembla, perquè si a l'estómac tot es barreja, què té més menjar o beure llunes soles o acompanyades?—. Doncs, ja dins el quartet de "la pandilla", tots els cafès són abocats a una ribella: quan el líquid està quiet, amb la cullera es van pescant —l'interessada, fa això— les llunes més o menys grosses o que li fan més antipatia, i quan li sembla que el suc de la ribella està prou desllunat, amb la ribella, el sabó i la tovallola, la que li toca el torn, se'n va a "can Felip Vè." —comuna, amb seient de pedra i tapadora de fusta—. L'endemà és una altra, de "pandillaire", i sabem que així almenys cada vuit o nou dies podem fer una feina-necessitat que normalment, naturalíssimament, a casa nostra féiem cada dia.

Dimecres, 10 de juliol de 1940

Els dilluns és com una romeria nostra, que fem totes les de les altres sales vers la "sala del mig". Les que esperem visita no cal dir-ho; les que no en tindran, per la seva nostàlgia, i totes per veure el carrer, el carrer de debò, perquè, fa tants mesos que des de les altres sales només veïem cel, i encara una llenca, mirant dalt de tot de la finestra! —aquest esquinc, aquesta mossa feta a un llistó de la persiana fixa, que sempre està tapat per peces de roba sobreposades, aquesta espitllera feta d'amagat de les monges, és el mirador beneït que ens permet la glòria de veure els nostres estimats pel carrer, abans del brogit i la brevetat del locutori.

* * *

Com a corresponsal, a la inauguració del canal del riu Siurana per proveir l'embassament de Riudecanyes, el 1934 o 1935.

La M. és de les joves grans, ja té formada una família —ara desfeta—. El seu pare era el polític de més anomenada del poble i de la comarca, i la filla seguí les seves petjades. Ara el pare és fora —“no els donaré el goig d'agafar-me: primer mort”, diuen que deia—; agafaren a la filla. Abans de portar-la a Tarragona estigué unes setmanes a la presó del seu poble; un dia els guàrdies l'anaren a cercar i la portaren a la caserna. Li feren preguntes referent al seu pare, i acabat l'interrogatori, la feren agenollar, li lligaren els braços a una pota de la taula, li aixecaren les faldilles i amb una corretja li deixaren el darrera com un mapa. Després la tornaren a la presó —aquesta mena d'“interrogatori” es repetí més d'una altra vegada.

Res per a poder llegir, res per a poder escriure. Per a escriure com escrivia abans, vull dir, els meus articles vibrants d'amor patri, els meus articles que m'han portat ací, però dels quals no me'n dolc gens, oh no!, deu vegades, cent, milions de vegades hi tornaria, a escriure'ls, encara que sabés que havia de tornar ací! Articles meus, estimats, enyorats, que us he perdut per sempre!

Dimarts, 10 de setembre de 1940

I aquesta noia santanderina, aquesta noia que és a “la sala de les malaguenyes”, per què hi és, ací?

Era de les Joventuts Llibertàries. Treballava a una fàbrica, els vespres anava al seu centre polític, vivia amb el pare —que morí en un bombardeig— i dos germans, que anaren al front. Quan entraren les tropes contràries ella no es mogué de casa. Per què havia de marxar? No havia fet cap crim, no denuncià ningú, ella només vivia la seva idea política. Que en acabar-se la guerra també s'havia acabat el sistema d'abans i ara era una altra cosa, mala sort; ella restava a casa i en pau. En pau! De seguit hi anaren pels germans, que ella no sabia on eren. La feien anar cada dia a la Falange —al seu centre polític!—, preguntes referents a homes i dones de les Joventuts on ella milità, i fetes, les preguntes, per xicots del poble que sabien tant bé com ella qui eren els homes i les dones pels quals preguntaven, i, més bé que ella, l'actuació que portaren.

Ella no tenia treball. Començà a malvendre's la poca roba que li quedà, perquè abans s'havia presentat un escamot d'homes armats a casa seva, i li prengueren tot el que els semblà. Al seu intent de protesta li contestaren que encara gràcies que “només” li prenién allò. No sap com vivia —jo crec que no vol dir-ho, pobra, el què devia passar per a poder menjar—. Ja tenia la casa buida de mobles i de roba quan se li tornaren a presentar una colla de falangistes. Després d'altra vegada preguntar-li pels germans, com que no els “volia” dir res, allegaren ells, un dels valents visitants l'agafà pels peus i un altre per sota els braços, i donant-se impuls la llançaren daltabaix del balcó, al carrer. Ara no té cap dent, i el braç esquerre li ha quedat tort.

* * *

Per què hi és aquesta dona velleta, delicada, que tothom anomenem amb el nom de casa seva del poble? Tenia dos fills a Pilats —ara ja no els hi té...—. Es portaven poc més d'un any d'edat l'un de l'altre, diuen que els té retratats sempre junts. I tots dos gairebé junts havien de morir.

El gran durant la guerra fou del Comitè —o de l'Ajuntament, no ho sé exactament—, el petit no. A deshores del treball feien de músics. Acabada la guerra el gran passà la frontera —es creien a casa seva—, el petit no. No hi hagué problemes per a aquest, començà a treballar, a tocar a les processons. Però... Aquestes bones ànimes de la gent que mana ara! Vet ací que el petit, germà d'un destacat polític que ara s'ha posat fora de l'abast dels falangistes, fill d'una

dona que també anà a la cèlebre manifestació femenina del poble dient "fora els emboscats!", i ara torna, el petit, i mira, té, com si res hagués passat, treballa i festeja i tan feliç, l'home!

En J. fou denunciat, empresonat, i la mare també per haver anat a la manifestació que reclamava els emboscats al front, com hi eren molts fills de mare, els emboscats que tothom sabia on eren però que ningú delatà.

En el judici a la mare li sortiren dotze anys de presó; al fill... El fill fou condemnat a mort. Hi hagué estupor, al poble, en saber-se la sentència: no hi hagué clemència per a ell, ni quan passats uns mesos fou descoberta la verdadera identitat del gran —que, bonifaci com tants n'hi hagué, no marxà creient-se el que deien els prospectes que tirava l'aviació feixista del respecte als de les mans netes de sang—, ja que al camp de concentració deia un nom suposat.

També fou condemnat a mort el gran. I una matinada, una d'aquelles matinades que bé sabem prou, una matinada que seguia a una nit calmada, de milions d'estels, una matinada freda, dolorida, el petit fou tret de la Sala Primera —la sala dels condemnats a l'última pena— on també vivien junts els dos germans. El gran pregà, demanà per parlar amb el director de la presó, amb el capellà, amb qui fos, que allò no podia ser, que farien un crim amb el seu germà. Insultà, maleí, amenaçà. Abraçat al seu germà, no deixava que li prenguessin.

Un cop de culata, bàrbar, inhumà, donat amb ràbia contra l'home i amb odi contra la idea republicana, féu caure el gran i prengueren el petit.

Les pedres de Pilats, les velles pedres del castell dels romans, s'escriuiren de dolor i de pena, per la pena i l'impotència de l'home que restava clamant, pregant, cridant fins a l'enronquiment, perquè li prenién el germà que sols havia fet música. Tota la seva actuació política havia estat tocar els himnes republicans.

La matinada d'en J. fou com les "altres". La remor de la moto llunyana —que ens desperta a totes. Quin fil misteriós ve dels que van a morir, vers la presó de les dones?—. Hi ha un moviment a la Sala —a les altres també, però em concreto a la que visc jo—. Un moviment quiet, dens, aclaparador, vibrant. Totes callem.

Immediatament després del soroll de la moto se sent l'altre soroll, el del camió on van els homes condemnats.

Això és horrorós.

El roncar del camió és lent, pesat.

(L'espai s'esquinça amb un deslliurament de

vells eteris per a parir el nou dia. Es un color indefinit, entre el negre i el blau, i va seguint una gamma acolorida: blavós fosc, blavós més clar; escalada, com les notes musicals.)

Ara no se sent el so del camió, però si el lladrar apagat d'"el gosset", un gossarró que t'imagines petitó pel poc volum dels seus lladrucs.

Passen uns moments. El gosset ja no lladra. Tot està silenciós, fins la mar, que moltes matinades sentim com mormola, fins la mar està quieta, horroritzada de la monstrositat dels homes.

De sobte un crit, un crit de més d'una veu, un crit que té ressonàncies de rebellia, d'impotència, un crit a l'unisson desfà la mortal quietud que restava en suspens.

Visca la República! —unes vegades—, Visca Catalunya!, sents clarament, nitidament. I al moment, quan encara aletegen per l'espai les veus, quan són vivents perquè encara no se n'ha esfumat el so, una descàrrega, una descàrrega d'uns quants fusells alhora, segueix a aquelles veus per l'espai i es perd per l'infinit, com si anés a cercar, homicida involuntari, el perdó pel seu crim.

Ha sonat la descàrrega, i ha estat com la punxada d'una agulla gegant enfonsant-se a la carn de la Humanitat fent-ne brollar sang.

Tot es para. No s'oeix ni el carro d'altres matins, ni un ocell, ni el vent.

(L'espai és blau clar..., gris...).

S'ha fet més expectant, el silenci a les sales, més espès. No parlem, encara —em sembla que ni respirem—. Què esperem doncs?

En mig de la pau que fa aquest silenci, d'aquest dramàtic compàs d'espera en què unes vides s'han acabat i la vida torna a emprendre, un cop sec, tallant, brutal, va a ajuntar-se al ressó, ja perdut, dels crits primer i de la descàrrega després.

(Gris perla, ja...).

I al primer tret de "gràcia" en segueix un altre, i un altre, i més...

Mai no n'hem arribat a comptar fins més enllà de set o vuit, i no perquè s'hagi acabat la brutalitat, sinó perquè així que se senten aquests trets que lleven tota esperança de vida, la tensió en què hem viscut aquests cinc o sis minuts des que ens arribà el so de la moto, ens deixa. I un gemec sorgit no saps de quin jaç, un plor que esclata, un "fill meu" prenyat de dolor, és el senyal que l'horrible funció de què hem estat oients, s'ha acabat. I els plors i els gemecs i les

imprecacions no deixen arribar-nos res més. Potser millor. A l'interessada, que té l'ésser estimat amb pena de mort, li queda l'esperança, la illusió que "al meu", potser, encara no...

(Ja s'ha fet clar del tot sense ni adonar-nos-en. Però la llum d'albada d'aquests dies que comencen amb reguerols de sang, no és tan clara com la dels altres, no té l'esclat de lluminositat de les altres; està trista, també, la llum del dia, perquè veu més homes abatuts bàrbarament, de cara a l'immens i infinit sostre, on ens diuen que hi ha, darrera de la blavor i diafinitat, aquest Déu del qual prediquen la bondat i el perdó. Però que ells no segueixen. La immensa claror del dia, amb reflexos vermells, ho inunda tot. No, no són el miratge de la sang vessada allí, prop nostre, i que encara deu brollar impetuosa, inconscient de prendre la vida amb el seu escolar-se, viva encara ella, la sang, no.

Els reflexos de la llum del dia ja no són vermells, s'han tornat de color de taronja. I els primers raigs del sol es posen dolçament, devotament, en uns rostres serens, en uns cossos immòbils, en unes mans obertes, honrades. I els hi fan un bes infinit, un bes immortal, el bes que no els hi pot fer la mare, l'esposa, la filla, la promesa...

Dimecres, 26 de novembre de 1940

Amb l'Amadna ens coneguérem en una campanya electoral que férem al seu poble els de l'Esquerra Republicana de Reus; després ens

Canviant la roda. Amb l'escorta del Conseller de Treball, a la carretera del Prat de Llobregat. Març del 1937.

anàrem veient alguna vegada al Foment. Deixàrem de veure'ns durant la guerra.

Em fou un alleujament, després de la sortida de l'Asil de Reus, camí de Tarragona, tornar a veure els meus carrers, la carretera; el viatge, l'arribada a Les Oblates, tornar a dir el nom, els anys, etc.; l'entrada, d'esquitllèvit, a la "sala del mig" i el silenci que es féu a la "sala llarga" amb tantes dones arrencades a les parets, que ens miraven.

La senyora Dolors —haviem fet juntes el viatge— restava greu; deixà els seus paquets, girà la vista entorn cercant on seure —cadires i tamborets no n'hi ha ni per salut!—, tot amb els ulls baixos, el rostre pàlid.

Jo estava atabalada. També vaig deixar les meves coses on ens indicava la "caba" de la nostra, ja, sala —la "caba", terrible traducció del masculí "cabo"—; també vaig girar la vista entorn, i en veure que la senyora Dolors ja havia trobat lloc al matalàs d'una companya que es veu que l'hi havia ofert sense cap cerimonial, em vaig asseure a terra. I de mica en mica, bon xic cohibida —era tan diferent aquella sala, llarga, immensa llavors em semblava, de la que deixava a l'Asil de Reus!—, vaig anar mirant els rostres fits en nosaltres, expectants i amicals.

Si, fou un repòs, com una tranqüilitat, veure un rostre a l'altre costat de sala, un rostre que sense somriure obertament em mirava amb afecte. I saludant-la amb el cap, li vaig somriure jo.

L'Amanda, amb pausa, s'apropà, restà al davant nostre, i referint-se al fet de seure jo a terra, digué:

—Com si fóssim a L'Abellera, oi?

Ella no havia actuat durant la guerra, fou empresonada estúpida, com tantes i tantes dones: perquè era i anava amb gent de l'Esquerra, perquè venia al Foment de Reus, perquè promogué un esplet de bons sardanistes. Feren presentar-la a l'Ajuntament del poble per preguntar-li pel seu pare, detingut feia uns dies —l'home més apolític del món!—; les "forces vives" del poble, ben repapats a l'estança on l'emmenaren, i prou coneguts d'ella, acompanyaven un senyor "encorretjat, clenxinat, untuós, amb posat de perdonavides". Tant el castellà del convilatà com el d'ella era de "fer por a les criatures", i més el seu quan contestà com una allau a la informació dels locals, que digueren al foraster que ella era "la hija del enlace rojo entre el pueblo y Reus". "Al pare li hauria caigut la bava d'oir-me", però als seus interrogadors es veu que no, ja que sortí de l'Ajunta-

ment detinguda, i "fuerzas vivas" de casa i de fora, per fer mèrits, allegaren que havia "manchado los nobles fundamentos e ideales del glorioso movimiento y alzamiento nacional". "No et sonen a vodevil, aquestes paraules?", preguntà ella sorneguerament.

Dijous, 22 de maig de 1941

"La periodista también se marcha", diuen que digué la Superiora referint-se a mi. Perquè, ací a la presó, per a les castellanés i es veu que per a les monges també, jo sóc, em coneixen, per "la periodista". Quin renom més bonic podien donar-me?

Sí, hi ha hagut revisions dels judicis i es rumoreja que hi haurà llibertats. Ahir sortí una dona. Hi ha un rebombori a totes les sales! El simbolisme que si la porta s'ha obert per una pot quedar oberta per a les altres! Podria ser l'última vegada que escric des d'ací?

Fa uns dies tan extraordinàriament bells al carrer!

I saps que pots sortir; que podràs abraçar els pares i les germanes; que podràs córrer, saltar, cridar, anar d'un lloc a l'altre, cansar-te, banyar-te, llegir, escriure, fer música.

I et pren un neguit estrany, tens un desfici que no et deixa assossegar. Et despertes al matí. Potser avui, et dius. Sents la clau de la monja abans fins i tot que la posi al pany, i drecs el cos, els ulls ben oberts, l'orella atenta. No res! Et tornes a encongir. Potser a la tarda, penses.

Quan ets al vespre et consoles. No, avui era massa aviat, encara; demà, sí, serà demà. I t'adorms amb aquesta esperança i aquest neguit.

I l'endemà, mentre els ocells canten i el sol es va aixecant, tornes a dir-te: Potser avui!

Potser avui! Quan serà aquest avui? Hi serà, aquest avui?

Quan seré al carrer...

Dimecres, 16 de juliol de 1941

Sóc a casa, a casa!!

Estic molt cansada. Corporalment, moralment, espiritualment. No tinc ganes de fer res. Ni llegir, ni escriure, ni parlar ni veure gent. Que diferent la vida d'ací fora amb la d'allà dins! Que potser m'atrauen aquelles brutes i xinxoses parets que m'acolliren durant dos anys? Oh no! És una altra cosa. Al carrer tot és vida: llum, flors, espai, moviment! Allí dins tot opac, estretor, immobilitat, fred al cor. Pobres, les que s'hi han quedat!

* * *

Feia dies que els matins n'hi havia, de lliberats, i cada vegada que la monja entrava a la sala amb una llista a la mà, el cor de totes deixava de botre. El dia meu, aquell dos de juliol, feia dia de llibertat. A la "Sala del mig" es notà un rebombori. Aquell dia cridava llibertats la Neus —"hermana Nieves, sus catalanas!", li deia la "madre"—, sentiem la seva veu, les exclamacions de les cridades, les seves correddisses al llarg de la sala camí de les escales —les escales de la glòria!

La nostra porta, la porta de la "Sala llarga", restava tancada. "A nosaltres no ens tocarà avui" —deien unes—; "Ves, bé ha obert la sala quadrada, la Neus, —feien unes altres— perquè porta noms d'allí, doncs igual hauria fet amb la nostra si en portés d'ací". "No, —deia una altra—, si ja ho dic jo, la sala amb més dones i de la que menys en surten!" —tot eren enraoies, càbales.

La porta de la nostra sala s'obrí i la Neus entrà. Havia deixat oberta la porta de la sala quadrada perquè ella era nostra i participava del nostre goig: vet ací per què el rebombori d'avui era alegre, de festa!

La Neus s'apropà a les finestres. Somreia.

Sí, tot el Montsant, el seu i el meu Montsant s'havia reflectit al seu rostre blanc, al seu rostre nostre, de casa, i tenia la bellesa de cosa única, majestuosa, com té el Montsant que la veia jugar de menuda a l'ombra dels seus cims. I la seva veu nostra, la veu de la Neus amb el nostre accent, començà a cridar noms.

No hi ha cap cantant al món per famosa que sigui, cap que tingui l'entonació i l'harmonia i els registres més alts, que tenia la Neus aquest dia cridant noms de dona, només això, noms de pobretes dones que feia mesos que vivíem fora de la vida.

Un nom. Un altre. I més.

Corredisses, plors de les que marxaven, de les que restaven. "Sus catalanas" anàvem deixant-te, germana Neus que tantes vegades ens deies "sou boges" movent el cap condescendent, quan intentàvem explicar-te com et vestiríem quan seríem "totes" al carrer —"i vostè també, recalçàvem, perquè ens ha d'ensenyar el camí".

Havies de marxar sense res a les mans, tal com anaves quan cridaven; després la "caba" ja et baixava els paquets, que feia simulacre d'escorcollar l'"hermana Amparo", i com que la "Madre" ja t'havia llegit el nom, la condemna que havies tingut i la que t'havien deixat, llavors se t'obria la porta del cancell i ja eres al

Amb dues ex-companyes de presidi, a Reus, l'octubre del 1942

carrer. Així, tan senzill: al carrer!

La Neus anava dient noms. I...

—Perpètua Reclús!

(Quina esgarrifança m'agafà tot i essent el juliol!)

Vaig abraçar a la Quima, que plorava, que no vaig trobar-li el rostre a la meua mida, com som totes dues, perquè o bé ella s'encongí o jo vaig allargar-me, el cas és que vaig abraçar-li el cap, el cap de cabells blancs de noia gran, senzilla i bona.

Vaig somriure amplament a la Neus tot anant Sala llarga amunt; vaig passar la mà pel rostre de l'Allera —mai podré oblidar aquella arengada fregida amb tomàquet que em donà els dies del meu càstig—; els braços de l'Amanda m'encerclaren fort però no ens diguérem res; al creuar la nostra porta vaig girar-me vers la Sala quadrada: al seu marc, la Carme de Tortosa, una mà al rostre i amb l'altra fent-me adéu, restava com moltes encara. I llavors, llavors vaig fer un crit, un crit dels meus, llavors m'ado-

nava, en quedar-se'n tantes, en quedar-se les amigues, que jo sortia, que jo era "una llibertat". I aixecant els braços molt enlaire, amb una gran abraçada simbòlica, vaig cridar: Adéusiau a totes! Sortiu ben aviat!!

I vaig saltar escales avall, no sé com, sense adonar-me'n ja em trobava als replans. I enlestides les formalitats del cas, vaig trobar-me al carrer, el carreró del calvari dels nostres familiars, el carreró més anhelat per nosaltres que cap de les més belles avingudes de les ciutats del món!

I vaig arribar a Reus, a la Plaça de Prim, tocant amb els peus el terra del meu poble, del meu poble estimat i mig enrunat per l'aviació de la pau (!) i ara vexat per presències d'opressió.

Vaig cridar, a l'entrada de casa. Mare! I sorgi la dolça germaneta Maria: Oh!, només digué. I fou com una petita caravana de veïns primer; del pare, que algú avisà a la botiga, de la mare i de la Montserrat després, que anaren a cercar al mas. Després...

Tot s'ha anat normalitzant... Normalitzant? S'ha normalitzat doncs, ja, el meu viure? Quan s'apropen homes pel carrer m'apar que darrera meu hi ha la monja, l'ull alerta, com quan anàvem al pati i hi havia els homes que complien condemna a les Oblates en serveis de presó; diumenge, que la Maria feia un jersei, vaig anar per dir-li que deixés la feina perquè si la veia la monja no tindria visita.

* * *

Em feren presentar a la Guàrdia Civil: la caserna és al Foment! M'emmenaren al despatx del "jefe": ai, era la Biblioteca! Tot està igual: un armari que jo havia obert tantes vegades i que guardava el meu nom a la llibreta d'Actes, ara també el guarda com a presonera per ésser contrària a l'idea de l'home que seu a la cadira on seien els nostres homes!

Diumenge, 28 de desembre de 1941

Com pesen aquests dos anys! Fa frescor: no, sóc jo que en tinc, perquè encara que estigui ennuvolat, el juliol no és per fer frescor —quina fosca i quina tristesa hi deu haver allà baix, dins d'aquella tomba immensa! Pobres dones que encara hi són!

Vaig anar al futbol: que desplaçada m'hi vaig trobar! Aquell camp tan conegut i estimat meu, els colors del club, tot em semblava d'una altra època. I ho sóc jo: les coses d'ara són de l'època d'ara, tan diferent de l'altra, de la meua.

Que estrany és tot, ara! Quin ambient tan hostil, tan fred, tan foraster! Em sembla com si el viure d'ara fos interí, que no ho és una vida normal, com abans, com en el nostre abans. Em veig desplaçada, com si no fos a casa, ni a Reus, com si estés de vacances i quan s'acabin reemprendré el curs normal del meu viure.

Per què el tinc aquest desassossec? Per què aquest neguit d'anar a un lloc, voler una cosa i quan hi sóc o ho tinc, cansar-me'n de seguit? Per què aquesta pesantor?

Vaig anar a veure el senyor Piqué. Estimat professor dels meus anys d'estudi de la música! Quants dies hem passat ell inculcant-me el seu saber enter i disciplinat i jo acceptant les seves direccions! Sí, jo creia, donava per cert que m'hi dedicaria a ensenyar música, però sorgí el que havia d'acabar amb aquest fer meu i amb els projectes que el mestre feia respecte a mi. Vaig tastar la meravellosa, l'estimada metzina de l'escriure. Les quartilles blanques m'atrauen més que les també blanques tecles del piano, i els grans mestres s'han anat apartant per deixar lloc als grans polítics, a l'amor a Catalunya. Pobre piano meu que no t'he sabut estimar! Mentre vivia hores amb tu en els exercicis i sonates, al teu damunt hi havia deixat un bloc de paper i la ploma. I això tan petit, tan insignificant, et venia a tu, que fas tanta tossa. Has de perdonar-m'ho, gran amic de les meves hores d'adolescent, perquè el que m'ha fet oblidar-te és més fort que jo, m'abassega tota, se m'emporta: ja veus, fins m'ha portat a viure dos anys que no han estat viure, m'ha portat el trasbals més gros que pot esdevindre's a una dona jove i esperançada. No, no pots servir-me de consol, ara, de lenitiu a aquest neguit que em pren, que la meua voluntat no respon a res i em sento buida de cervell.

Evadir-me, sí, però com? Anar a Juncosa com va dir-me la padrina? Per què? Si sóc jo mateixa que porto aquest llast, com puc marxar de mi mateixa? Arreu on anés hi hauria el mateix problema. Un sotrac, potser, hauria d'esdevindre's en el meu jo. Però què hi ha prou fort i interessant per a tornar-me com era abans, per esborrar-me aquests anys de mort en vida?

Prou, acabo. Però després, què faré? No tinc forces ni de llegir.

I pensar que hi ha gent que riu i viu!

S'ha aclarit el dia i és magnífic, lluminós, clar.

I dintre meu tot són tenebres!

antecedents del carrilet de reus a salou

salvador · j. rovira

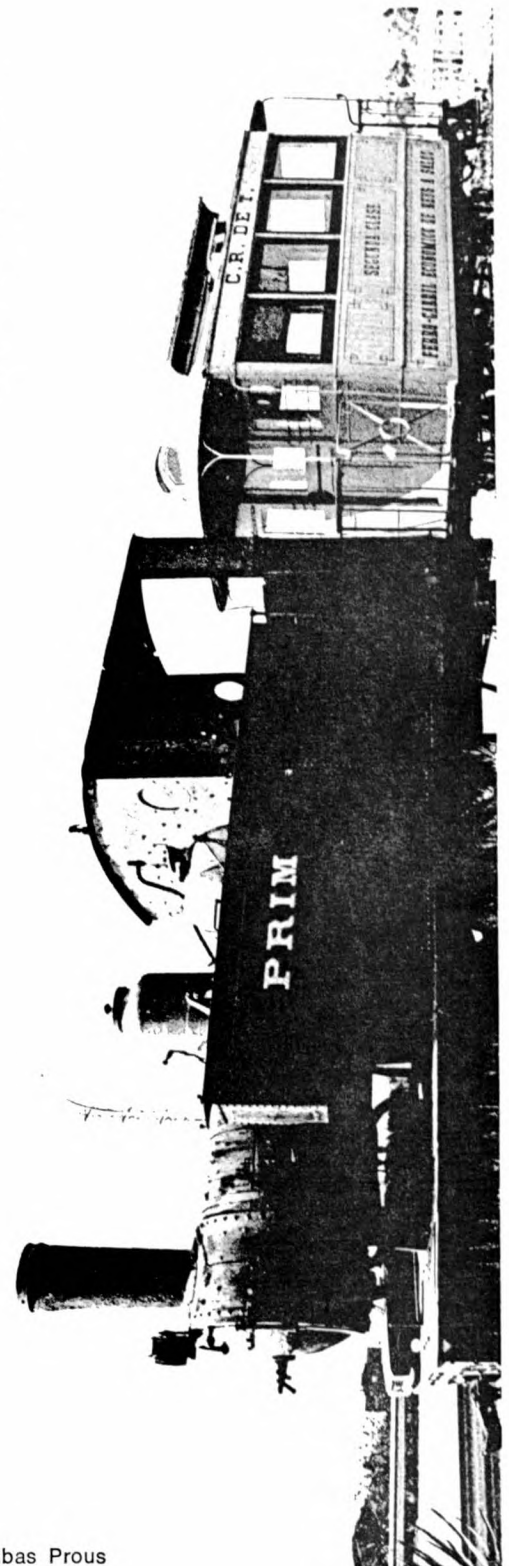

Foto. J. M. Ribas Prous